

TÓTH TERÉZ

Beszélgetések a közösségi színjátszásról

Interjú Kovácsné Lapu Máriával,
az inárcsi színjátszás megteremtőjével

PEDAGÓGIAI JELENETEK

ELŐSZÓ

A beszélgetés szemtől-szemben zajlott, kettesben. Mégis, neki, nekem, és talán az olvasónak is hiányérzete támadt volna, ha a társulatot nem vonjuk be. Ezért egy másik estén, az inárcsi általános iskola tanárijában összegyűltünk, és késő estébe nyúló beszélgetés kezdődött róluk, velük, Mária nélkül. Felvettem mindkét beszélgetést, és nekiültem megírni az anyagot. A tartalom hozta létre a formát. Hagytam Kovácsné Lapu Máriát emlékezni. Kérdéseimet csak ritkán jelzem, elsősorban az interjú második részében, a világosság, a tagolás kedvéért. A szöveg tematikusan rendezett, címszavak alá kerültek a színtársulat tagjainak hozzászólásai. Itt újságírói kérdés egyáltalán nincs, a címszavak irányítják a figyelmet.

A pedagógiai szakirodalmat jellemzően kutatók, pedagógusok írják, az ő reflexióikon keresztül ismerjük meg egy adott pedagógiai folyamat jellemzőit és értékét. Viszonylag ritka az oktatási-fejlesztési folyamat érintettjeinek a megszólaltatása, a gyerekeké, vagy a már felnőtté vált egykori tanítványoké. E cikk szövegét a tanár és a diák közös története alkotja. A tematikus csoportosítás lehetővé teszi, hogy összehasonlítsuk, mit válaszol ugyanarra a kérdésre a pedagógiai folyamat alanya és tárgya. Az összevetés különösen izgalmas, ha a kétfajta reflexió nagyon eltér, vagy nagyon hasonló.

A pedagógia nyelve is gazdagodhat, hiszen a kreatív folyamatok leírásában, a művészekkel való találkozásban az élmény leírására olyan gondolat sorokat, olyan egyedi, plasztikus kifejezéseket használnak, amelyek a kutatókat és gyakorló pedagógusokat is közelebb vihetik az adott folyamat megértéséhez.

INDULÁS, CSALÁD, GYEREKKOR, IFJÚKOR, ISKOLA

– Egy kis faluban, Zsámbokon nőttem föl. Nagyon egyszerű szüleim voltak, édesanyám hat osztályt végzett. Amellett, hogy rengeteget dolgozott, gyakran olvasott is, nekem pedig gyönyörű meséket mondott. Az olvasás szeretetét tőle kaptam. Gyerekkoromban elkezdtem verset mondani.

Ötödiktől a magyartanárnőm hatására az irodalom kezdett érdekelni. Innentől magyar szakos tanár szerettem volna lenni.

Aztán Kecskemétre kerültem kereskedelmi szakközépiskolába, itt művelt, széles látókörű tanáraim voltak. Emberi magatartást lehetett tőlük tanulni, azt, hogy hogyan érdemes szétnézni a világban. A Forrás akkori főszerkesztője, Varga Mihály volt a magyartanárom, később, amikor már elkerült tőlünk, visszajárt az iskola Ifjúsági

Bemelegítés az iskola aulájában

Klubjába. Akkor forgatták a Sirokkót Kecskemét környékén, s eljött hozzánk Jancsó Miklós az Ifjúsági Klubba beszélgetni. S kértük őt, hogy hozzon nekünk autogramot Jacques Charrier-től, és hozott! De itt találkoztam Weöres Sándorral és Károlyi Amyval is egy költői esten, Nemes Nagy Ágnessel, Csoóri Sándorral. Ekkoriban volt számúzvva a Kecskeméti Katona József Színházba Latinovits, aki a *Liliomot* játszotta itt.¹ Kétszer láttam az előadást, óriási volt. A művelődési házban Udvaros Béla tartott drámaesteket, Udvaros Dorottya édesapja. Elmesélt egy drámát, és bizonyos jeleneteket előadtak a darabból. Ezen keresztül nagyon sok drámát, kortárs külföldit, magyart és klasszikusokat is megismertem. Harmadikosok voltunk, amikor Ruszt József került a színházhoz.

Közben működött a kollégiumban az irodalmi színpad, először Varga Mihály,

később Buda Ferenc vezetésével. Buda Ferencet úgy csempésztük be a kollégiumba esténként, mert ő az akkori rendszernek nem volt éppen kedvelt alakja, a kollégiumi igazgató pedig a városi pártbizottságnak valamelyik titkári tisztjét töltötte be. Klasszikus oratorikus műveket játszottunk akkoriban, kórus és szóló váltotta egymást.

Az irodalmi színpadot aztán a színház ügyelője, Takács László vette át. Vele még *Ki mit tud?*-ot is nyertünk. Főleg Ladányi-versekre épült a *Méltó hatalmat* című előadásunk, ami Ladányira jellemző csipkelődő stílusban kritizálta a kort, amennyire ezt a szocializmusban megengedték... Ekkor ezzel a műsorral megvertük a Szegedi Egyetemi Színpadot, pedig sokkal jobbak voltak nálunk természetesen, de ők Radnótit és Handkét játszottak, s ez utóbbi szerző akkoriban nem volt nyerő.

¹ Latinovits az 1968/69-es évadban játszott Kecskeméten.

Lásd: http://www.hirosnaptar.hu/index.php?oldal=cikk&cikk=el_kellett_mondanom_liliomot

SZEGEDI EGYETEMI SZÍNPAD

– Szegeden tanultam tovább, ide már úgy jöttem, hogy Paál Istivel,² a Szegedi Egyetemi Színpad vezetőjével a Ki mit tud?-ból ismertük egymást. Felvettek magyar-történelem szakra a főiskolára, és ősszel már ott voltam az egyetemi színpad próbáján. Ekkor kezdték próbálni a *Petőfi-rockot*, ami legendás előadás lett, és sokat beszélnek róla ma is. A *Petőfi-rock* életem egyik legnagyobb élménye. Hivatalos címe *Petőfi napja* volt, Petőfi naplójára épült, amit akkortájt Fekete Sándor közölt újra. Vági Laci zenésítette meg a szövegeket és a Petőfi-verseket is. Az egész darab mozgásra, dalokra épült, pár mondat hangzott csak el benne prózában. Bejártuk vele az országot. Megnyertük a Szóljatok Szép Szavak országos döntőjét, kijutottunk Wrocławba, Zágrábba, Belgrádba.

Pármában nagyon érdekes dolog történt. A *Petőfi-rock* előadását otthon, Magyarországon általában a *Himnusz* eléneklésével fejeztük be, különösen, ha olyan volt a hangulat. Ne felejtjük el, a hetvenes években vagyunk, ekkoriban mást jelentett a *Himnusz* éneklése, mint manapság: egyáltalán nem volt mindennapos dolog. Egyszer, '73 március 15-én meg is tiltották Szegeden, hogy az ünnepi előadás során a színpadosok elénekeljék, mivel azt csak az egyetemi kórusnak volt szabad, műsor elején, de nekünk a *Petőfi-rock* után nem. Zsúfolásig tele volt az Auditorum Maximum, amikor a közönség elkezdte az előadás végén a *Himnuszt*. És akkor mi nem vonulhattunk le, hogy mi nem énekeljük velük...

Visszatérve Pármára. Baloldali fesztivál volt, izgalmas és nagyon jó fesztivál. De ott a közönség az *Internacionálét* kezdte el

énekelni a *Petőfi-rock* után. Ami természetesen másképp hangzott akkor Pármában, mint nálunk Magyarországon...

Harmadéves koromig maradtam, negyedévesen már nem. Elkezdődtek a problémák, a színpadon belül is... megpróbálták néhányszor a főiskoláról eltávolítani, noha nem voltam egy bukdácsoló tanuló. „Miért-jár-az-egyetemi-színpadra-el-kell-dönteni-hogy-valaki-cirkuszos-lesz-vagy-tanár!” – típusú megjegyzéseket kaptam.

Isti el is ment a színpadtól, nem vezetett tovább, én pedig mindenképpen le akartam diplomázni.

A főiskolán csoporttársam, későbbi férjem, Kovács Géza szerkesztésében és más csoporttársaim részvételével dokumentumműsorokat állítottunk színpadra. Gézát is a *Petőfi-rock* inspirálta a műsorok elkészítésére. Az első a francia forradalom ellentmondásairól szólt, a sajtószabadság határaitól, a terrortól. Azután csináltunk előadást 1848-49-ről, szintén dokumentumok alapján, a harmadikat pedig 1918-19-ről, az őszirózsás forradalomról és a Tanácsköztársaságról.

INÁRCRS – A SZÍNJÁTSZÁS KEZDETEI

– 1976-ban jöttünk Inárcsra, mert itt volt két magyar-történelem szakos állás szolgálati lakással. Akkor ez nem tűnt végleges elhatározásnak, hívtak minket vissza Szegedre, környékbeli gimnáziumokba is, de maradtunk, mert jól éreztük magunkat. Inárcson egyszerű emberek laktak, gyerekeik közt sok tehetség akadt, jó volt velük foglalkozni. Ekkor azonban még nem indítottuk el a színjátszást. A környéken szinte csak a koszorúslány-ruhás, menyegzős, királyos, papírkoronás színjátszás dívott. Meséket adtak elő a gyerekek az iskolában, kolléganők tanították

² Paál István (1942–1998)

be őket. Ez annyira más volt, mint az Egyetemi Színpad, hogy számomra idegen maradt. A körzetben elterjedt meseszínijátás nem inspirált minket igazán. Ekkoriban még nem hallottam a drámapedagógiáról. Nem nagyon tudtam sem én, sem Géza, hogyan kell másféle gyerekszínházat vezetni, egyikünknek sem voltak tapasztalatai. Ezért csak versmondással foglalkoztunk a tanítás mellett.

Aztán mindkettő elmentünk egy drámapedagógiai továbbképzésre, Kaposi László tartott bemutatót. Abba bele kellett szeretni! Gyerekekkel játszott: földolgoztak egy mesét, egy-egy kiválasztott jelenetet. (Azok alkotják ma a Káva és a Kerekasztal nevű társulatokat, akiket mi annak idején hetedikes, nyolcadikos diákként láttunk.) Ekkor határoztuk el, hogy mi is megpróbálkozunk ezzel, és mindenféle képzettség nélkül belevágtunk. Mindenhol „lopkodtunk” egy kicsit, Kaposi Lacitól, Gabnai Katalin tévés sorozatából, Szakall Judittól. Olvastunk, nézelődtünk. Öntevékenyen, önmagunkat művelve kezdtük el csinálni. Már a kezdet kezdetén arattunk vele sikereket, a gyerekek is nagyon szerették. Ezért nem hagytuk abba. Továbbképzéseken, fesztiválokon, szakmai beszélgetéseken rengeteget lehet tanulni. Így kezdődött.

KAPCSOLÓDÁSOK – AZ ELEKTRA

Szivák-Tóth Viktor

– Mari és Géza teremtette meg Inárcson a közeget, de egy országos szakmai körbe is be tudtak kerülni, tudtak onnan meríteni. A szegedi egyetemi színpados múlt is inspirálta őket. A közösségi színházat megteremtő hetvenes évek tudását, élményét adták át nekünk. A „szegény színház”,

vagy legalábbis az, ami átszűrődött belőle hozzánk Lengyelországból, jó ideig alapvetése volt a gyerekszínijátás mozgalmának. Közvetlen kapcsolatok is voltak, Grotowski látta a szegedi egyetemistákat játszani. Közösségi tudásról beszélek, arról, hogyan lehet egy csapatot felépíteni, közösséget teremteni. Erre a tudásra szert lehetett tenni akkoriban. Aztán a világ más irányba fordult, és ez nem lett olyan nagyon fontos. Most mintha újra kezdene felértékelődni...

– Kaposi mint drámapedagógus, a gyerekből minél több őszinte érzést igyekezett kihozni, a színpadi játék ebből építkezett. Szeged is erről szólt. A legkülönbözőbb érzésekről van szó, a barátságról, a felnőttekhez fűződő viszonyról, a szerelemről, a mindennapi konfliktusok kezeléséről, a kamaszkor, a kamaszlét, a felnőtté válás problémáiról. A gyerekdarabjainkat nagyjából ezek köré szerveztük. Ne csak valamilyen szépen vagy kevésbé szépen felmondott szöveg, illetve kinyilatkoztatás legyen a részükről a színijátás, hanem minél jobban behelyezkedve az adott figurába, saját magukon, saját valóságos érzéseiken átszűrve próbálják megjeleníteni azt.

– *Ezt a gyerekközpontúságot hogyan illesztitek össze a művészetekkel való találkozással? A kiskamasz találkozását irodalommal, zenével? Volt Elektra-előadásotok is.*

– Igen, középiskolások adták elő. A Szegedi Egyetemi Színpadnak is volt egy *Elektra*-előadása, ahol én kartag voltam, bár ez az előadás egészen más motívum köré épült, mint a miénk. De az ötlet innen jött, hogy több szerző Elektrájából adjunk elő. Mi 15-16 éves korosztállyal dolgoztunk a

táborban. Arra nagyon kellett figyelniük, akár a klasszikus, akár a Gyurkó-Elektránál, hogy a szöveg megszólaljon, és úgy szóljon, ahogyan kell. Erre külön oda kell figyelni! Szövegelemzéssel kezdtünk, megbeszéltük. Miközben tanulják, újra és újra vissza kell térni ahhoz, hogy miről szól egy bizonyos mondat. Hogyan mondjad, hogyan közvetítsd tovább, hogy ne csorbuljon a szerzői üzenet. Nagyon oda kell figyelni, hogy pontosan értsék, és ne csak egy idegen szöveget olvassanak, mondjanak föl. Ha ez megvan, akkor onnan tulajdonképpen megy az egész.

– *Nagy általánosságban a 15-16 éveseket nem érinti meg olyan mélyen az antikvitás irodalma...*

– Mi azzal kezdtük, hogy csomagolópapírra felváltottuk a gyerekeknek a görög mitológia Elektra és Oresztész köré épülő történeteit. Így meséltük el nekik a mítoszt. Nem tudom, hogy a mai gyerekekénél is működne-e ilyen szelíden, valószínűleg be kellene vetni más eszközöket is, hogy érdekesebbé tegyük.

A szegedi előadás a diktatúra nyomásáról szólt. A mi *Elektránkban* a fő motívum Elektra és Oresztész kapcsolata volt. Szabad-e megölnünk az édesanyánkat, hogy bosszút álljunk édesapánkért?

Dr. Maczák Ibolya

– 1996-ban játszottuk az Elektrát. Egyszerre csak észrevettük, hogy ez a darab rólunk szól. Saját problémáinkat ismerjük fel benne, s erről ma már nagyon sokat beszélünk az akkori főszereplőkkel, Balogh Ferivel, Szabó Krisztával. Felmerült, hogy még egyszer előadjuk a 25 éves évfordulón. Azért nem fogjuk eljátszani, mert az élet Marit igazolta,

mi nagyon sokszor tényleg azokat a szerepeket játsszuk, azokat a helyzeteket éljük meg, amelyeket egykor játszottunk a színpadon 16-17 évesen. S erről is sokat beszélünk ma a magunk szemérmes és csetelős módján...

SZERVEZET – HÁLÓZAT – VEZETŐK

– A versmondó lányok együtt akartak maradni középiskolásként is, velük kezdtük az inárcsi színjátszást. Szerkesztett műsorokkal próbálkoztunk. Aztán két év múlva jöttek a gyerekek, az általános iskolások. Sokáig csak gyerekszínjátszás volt, majd három gyerekcsoportból született egy diákcsoport, s így lett diákszínjátszás is a gyerekszínjátszás mellett. Azóta folyamatosan van mindkettő, illetve felnőtt színjátszó csoportok is vannak, azokból a diákszínjátszókból, akik felnőttként is folytatni akarták.

Kovács Anna

– A művészeti iskolásokat, a középiskolásokat és a felnőtt csoportokat szervezetileg a KB35 Színjátszó Egyesület tartja össze. Az egyesület támogatja a 14 év alatti korcsoportokat is: utazást, jelmezköltségeket, táborozást finanszíroz. Most két kezdő csoport indult, alsósok, illetve ötödikesek. Tavaly indult egy másik, ötödikesekből, van egy 6 éve együtt lévő, kilencedikesekből, tizedikesekből álló középiskolás csoport, valamint egy idősebb, illetve vegyes korosztályú másik középiskolás csoport, és egy felnőtt csoport. Kérdéses a léte egyetemista

Instrukciók a próba elején (Kovácsné Lapu Mária, Kovács Anna)

csoportnak, ők egyelőre nem találnak próbaidőpontot. A jelenlegi összlétszám 70 körüli. Egy-egy csoportban 10–15 színjátszó van. Régen voltak 24 fős létszámú csoportok is, ez ma már kivitelezhetetlen. A mai gyerekek már nem bírják ki, ha nem kapnak megfelelő figyelmet. Egy 15 fős csoportban mindenkinek van megnyilvánulási lehetősége.

Dr. Maczák Ibolya

– 325 inárcsi színjátszó volt eddig. A bemutatók száma 122. Mintegy száz ember Inárcson mondhatni életvitelszerűen foglalkozott a színjátszással.

Szivák-Tóth Viktor

– Létezik a közösségi színházak országos mozgalma, felnőtt színjátszó társulatok a tagjai: pápaiak, székesfe-

hérváriak, budapestiek, inárcsiak, a Soltis Lajos Csoport Celldömölkéről. Van egy fesztiválunk is, a Színkavalkád Fesztivál. Ehhez szerveztünk egy gyerekszínháztól idén, Korall Fesztivál néven. A kettőt egy rendezvény keretében, Községi Színházi Találkozóként szervezzük meg. Szakmai találkozóra és fórumra is sor kerül, hogy a nekünk fontos tapasztalatokat ki tudjuk cserélni.

Fontos itt Inárcson, hogy a helyi fiatalokkal meg a környékbeliekkel foglalkozunk, miközben építjük a Pest megyei és az országos kapcsolatainkat. Közös táborunk is van, a Fodor Mihály Pest Megyei Tábor.

Preszenszki Gábor

– Az, hogy a csoport meddig létezik, nagyon sok dologtól függ, de az egyik

biztosan az, hogy ki a csoport vezetője, és ő milyen. Nekünk a jelek szerint szerencsére mindig jó vezetőink voltak... Lapu Mária, Szivák-Tóth Viktor, Kovács Zoltán.

GYEREKEK, GYEREKSZÍNJÁTSZÓK – TEGNAP ÉS MA

– Mások a mai gyerekek. Itt Inárcson biztosan. De ez nem azt jelenti, hogy rosszabbak, csak másmilyenek. Ezerfelől kapják az információt, és ezt a rengeteg információt nem nagyon tudják feldolgozni. Ezért izgágábbak, nyugtalanabbak, kevésbé tudnak tartósan figyelni, monoton dolgokra koncentrálni. De mivel a színjátszás, illetve a drámapedagógia nem monoton természetű, éppen ezért jó. De ezzel együtt is nehezebben megy a befogadás. Hosszabb az az idő, míg odáig eljutnak, hogy adott közösségben egymásra figyelve, egymásra hangolódva képesek legyenek tartalmas munkára. Korábban minden csoporttal készült már ötödikben is bemutatható darab. Ez most nem mindig megy, későbbre kell halasztanunk. Például a jelenlegi gyerekcsoportunknál, akiket nagyon szeretünk, először el kellett érniük, hogy tudjanak együtt dolgozni. Bizalomgyakorlatokat, például vakvezetős játékot eleinte velük nem is játszhattunk, mert szándékosan a falhoz vezették társukat... Eltelt egy kis idő, mire ezzel is sikerrel próbálkozhattunk. Ma ott tartunk, hogy egyedül, ellenőrzés nélkül is képesek rá.

Ugyanakkor sokkal nyitottabbak, őszintébbek, mint a régi gyerekek voltak. Jobban merik vállalni a véleményüket – ez olykor kellemetlen –, de nehezebb meggyőzni őket, nehezebben fogadják el más véleményét. Színpadon sokkal pezsgőbben,

őszintébben tudnak játszani, kevésbé fedik el magukat, ugyanakkor nehezebb eljuttatni őket egy adott szintre. Közösséggé formálni sem könnyű mindig őket.

– *Olyan egyéniségek, akik inkább magukat mutatnák meg?*

– Nem is mindig a megmutatás, hanem inkább a ráfigyelés fontos, csak órá figyeljenek, a többiek fölé igyekszik nőni, akár úgy is, hogy szertelenkedik.

– *Nyesegetitek ezt a fajta magamutogatást?*

– Ami ebben vadhajtás. De ezeket jó kertész módjára, finoman kell nyesegetni. Minden foglalkozáson van valamilyen improvizációs játék. Páros, csoportos vagy végső mondatos: a végsőt megadjuk, ennek kell a jelenetük végén elhangozni. Jelenetek, ahol csak röviden adjuk meg a problémát, vagy elkezdünk egy történetet, s nekik kell folytatni. Ezekben a mini etűdökben nagyon sokszor előjön az, amit a tévében látnak. Nem az, ami igazán az övék, az ő életük. Hanem klisék. Azt nem lehet mondani, hogy ez butaság, ez rossz, ennek semmi értelme! Akkor rögtön otthagyják az egészet, nem érdeklí többé őket a színjátszás. Meg kell keresni, akármilyen picike is, ami jó volt benne. Szépen elmondani, és abba az irányba vinni őket. Elég hosszú folyamat, legalább 3-4 év, mire megértik, hogy mi felé terelgetjük őket. Ekkor már maguk is kezdeményeznek, és kezdik magukénak tekinteni, szeretni azt az utat, amin elindítottuk, terelgettük, irányítottuk őket. Már nem a valóság-show-kból elesett kliséket alkalmazzák...

Amikor elkezdjük a színjátszást, a gyerekekkel még keveset improvizáltunk. Megírt szövegek alapján adtunk elő darabokat. Nekik kellett ezek a történetmankók... Így gondoltam akkor, és ma is így gondolom. Nem merték magukat annyira elengedni,

hogy a saját életükből hozzák ezeket a jeleneteket. Vagy talán én nem voltam elég bátor, nem tudom... Nem merték magukat megmutatni. Nem voltak hajlandók olyan konfliktusos helyzeteket bemutatni, ami a társas kapcsolataikat, szülő-gyerek, tanár-diák kapcsolataikat felfedte volna. Nem nyíltak meg, nem tették nyíltan élénk az életüket, érzéseiket, akár azok nyers valóságában. Ma már ez sokkal őszintébben és könnyebben megy. Természetesen emögött az évtizedek alatt megszerzett bizalom is ott van. Tudják, hogy nem mesélgetjük a tanári szobában, miket hallottunk tőlük egyik vagy másik kollégáról. Ezeket a jeleneteket át szoktuk alakítani, hogy távolság teremdjék a szereplők és a jelenet között. Ők is jobban tudják játszani, ha ez a távolságtartás megvan. Az inárcsi színjátás nem arról szól, hogy leleplezzük: ebben a családban vagy ennél a tanárnál mik történnek. Nem erről szól az egész!

Kovács Anna

– Egy mai gyerekek nagyobb igénye van arra, hogy legyen egyéni pillanata, amikor a tömegeből kiválik. Ma a gyerekek a történetmesélést és a 2-3 fős jelenetezést szeretik, korábban mi még szerkesztett játékot is próbáltunk, ez ma már nem jellemző, a gyerekek nem szeretik.

AZ ALKOTÁS

Somogyi Tamás és Ordasi Viktor

– Az egyik próbán elkezdtünk gondolkodni, hogy mit adjunk elő. Csoportokban dolgoztunk, és kaptunk egy instrukciót...

– Hogy hiányozzon valami a világunkból, valami, ami nem ugyanolyan, mint a mi világunkban. Hozzunk létre egy új világot. Én azt hittem, hogy van egy jó ötletem...

– Volt.

– Nem volt.

– Az volt az ötlet, hogy valaki egy olyan világba kerüljön, ahol mindenki szereti a Nutellát, csak ő nem. Ez volt az alap.

– A fejemben még egész jó ötletnek tűnt: te a mogoróvaját szereted, de nem a Nutellát, mint mindenki más.

– Igen, meg volt róla győződve, hogy tökéletes lesz.

– Igen, aztán amikor elkezdtük megcsinálni, akkor nem akart összejönni. Ekkor kitaláltuk azt, hogy létrehozunk egy olyan világot, ahol hiányzik a kérdés, hogy miért nem kérdezhettünk rá, hogy miért nem szereted azt a Nutellát. – Feldobtuk, igen, mert neki tetszett az ötlet. Kevésnek tűnt... Aztán feldobtuk azt, hogy nem lehet kérdezni egy világban. Egyébként pedig minden tökéletes. És ez megtetszett a csapatnak, ebbe az irányba indultunk el darabot készíteni. Mindenki hozzátett valamit, közösen raktuk össze, ez is hozzáartozik az élményhez. Meg a csapatösszetartás.

– Legalább Tomi nem hagyott engem faképnél, amikor meghallotta ezt az ötletet.

– Nem, én bíztam benned.

– Improvizáltunk, összejött egy tízperces anyag, abból lett egy kétperces.

– Fölvettük a jeleneteket tavaly videóra, abból vágták össze a lényegét, amit érdemes volt belerakni a darabba, abból állt össze az egész.

– A bátyám, Ordasi Gábor a csoport³ segédrendezője, Szivák-Tóth Viktor pedig a rendező. 16-18 évesek vannak a csoportban. Most húsz percnél tartunk.

Ordasi Gábor

– Bemutatóra készült a darab az Inárcson júniusban szervezett diákszínjátzó-találkozón.⁴ Az alapötlet az övék volt: milyen lehet egy világ, ahol nem lehet kérdezni. Folyamatosan jelenetek, improvizáltak, kaptak 20 percet, félórát egy-egy feladatra, hogy kitalálják, milyenek lehetnek egy ilyen világban a baráti, szerelmi kapcsolatok, rokoni szálak, barátság fiúk között, szerelem fiú és lány között. Hogyan zajlana egy világban, amiben nem szabad kérdezni, egy veszekedés, egy vallomás, szembeállítva a való életünkkel. Felvételeket készítettünk. Amikor Viktorral, a rendezővel megbeszéltük, hogy mi legyen az az ív, ami köré fölépíthetjük a darabot, akkor már célzottabban kapták a feladatokat, amiket a jelenetekben meg kellett oldaniuk: két percen játsszák el a jelenetet úgy, hogy az vigye előre a cselekményt. Az évközi improvizációkból, amelyek tehát nem a célzottan irányított feladatok köré épültek föl, nem került be semmi abba a rögzített húsz percbe.

Szivák-Tóth Viktor

– Próbálunk persze mindig jobb és jobb színházat csinálni, de igazából mégsem ez a legfontosabb, hanem az emberi minőség, az együttlét minősége, ami olyasmi, amit nem lehet máshol megtapasztalni. Ez tartja itt az

embereket. Jó lenne ezt a tapasztalatot megosztani és terjeszteni országosan is. Különösebb eszközöket nem igényel, emberi tudást igényel, ami átadható. Nem otthon gyakorolsz, és fedezel fel magadban valamit, hanem találkozol emberekkel, ilyenkor más-más nézőpontok ütközhetnek. Fölfedezel a másikban valamit, vagy az fölfedez valamit benned. Nyíltabban beszélsz, ha már egy jó közösségben létezel, nem félsz attól, hogy mit mond a másik, és nem sértődös meg azon, ha valaki másképp látja azt, amit te valamilyennek látsz, mert igazából nagyon is izgalmas, hogy ő másképpen látja. Az az ő nézőpontja, és azt te elfogadod. Nem egyszerű nyíltan beszélni. Hosszú folyamat, amíg az ember rátalál erre, nyilván olyasmi, mint amikor valaki verset ír, és ha jó verset akar írni, akkor szinte a semmiig kell elmennie. Pilinszky ír ilyeneket... Az a fontos, hogy közösen csinálunk valamit, és hogy alkotni jó dolog. A kultúra cselekvés.

Kovács Zoltán

– Attól jó, egyedi és izgalmas ez az egész, hogy létrehozunk valamit közösen.

Hoz mindenki egy ötletet, megvitatjuk, és közben alakul mindenki fejében egy világ. Nagyon jó játék: nem kell elvontan beszélnünk dolgokról. Ahogy a jelenetet színpadra visszük, ahogyan a szereplő, a ruhája, ahogy az egész világa kialakul, az egy nagyon hosszú, konkrét folyamat, mindenki talál benne olyan részleteket, amelyekbe

³ A csoport neve: Körforgalom

⁴ IDE Feszt 2013. Körforgalom: Kérdés nélkül

a saját elképzeléseit bele tudja tenni, és így alakul ki az egész. A csoportokban egyre elterjedtebb módszer, hogy improvizációkból épül fel egy darab. Kezdődik azzal, hogy ketten vagy hárman csinálnak egy jelenetet. Ez a jelenet aztán belekerül egy nagyobb darabba, egy szerkezetbe, amit lehet, hogy átalakítunk, és a jelenetekben is sok minden megváltozik, de maga az alaphelyzet, az alaptörténet, az általában két-három ember műve.

Kovács Anna

– A KB35-ben egyedi az, ahogy egy darab létrejön. Mert mindig mindenki mindenbe beleszól. Ez jó is, meg rossz is, nehéz is, de jó is. Mert mindig mindenki mindenben gondolkodik, és el akarja mondani a véleményét. Hogy a jelenet a lehető legjobb legyen. Ez néha feszültséget is szül... Hosszú vita folyamán alakul ki, hogy mi lesz.

ESZKÖZTÁR

– Eleinte, mivel nem voltunk annyira jártasak a drámapedagógiai eszközökben, leginkább rengeteget beszélgettünk: körbejártuk az adott figurát, hogy ő milyen, mit érezhet most. A gyerekeket megkérdeztük, hogy más szituációban, saját életükben hogyan élnek meg ezeket az érzéseket. Csoportos, páros és egyéni beszélgetésekre is sor került. Külön próbáltunk, ha valami, főként érzelmileg, nehéz volt. Wedekind *A tavasz ébredését* már alternatív jelenetekkel próbáltuk: a mindennapi életben, a te életedben hogyan jelenik meg ez a probléma. A darabban egy kicsit messzebbre is mentünk, hiszen a színmű 13-15 éves alak-

jai, szemben a mi diákjainkkal, szélsőséges figurák, a szexualitásban is. De a kérdés, az érintettség ugyanaz, a fiúk-lányok problémája, a személyiségek összeütközése, a felelősségvállalás, a szerelem.

– *Milyen műveket játszottatok? Jellemzően nem a tankönyvi szövegeket...*

– Általában nem. Sok regényadaptációnk volt, a *Bambi* például. Hogyan nővünk fel, és milyen nehéz dolog felnőni. Másrészt a szerelem. *A tavasz ébredése* mellett nálunk a *Láthatatlan ember* adaptációja is erről szólt, a hármas szerelmi kapcsolatról, Attila, Emőke és Zéta között. Mi nagyon szerettük, bár nagy sikert nem aratott. Weöres *Holdbeli csónakosá*nál a mi központi témánk a vágyakozás volt az elérhetetlen után, miközben kéznnyújtásnyira a megoldás, de azt nem vesszük észre. Pávaszem olthatatlan vágya a holdbeli csónakos iránt olyan, hogy még meghalni is képes volna érte. Miközben ott van Medvefia, aki igazi hű szerelme lehetne, de ő csak falja a holdvilágot. Ez megint olyan téma, ami nagyon közel áll a kamaszokhoz, s eközben számos jópofa játéklehetőség rejlik benne.

Fontos része volt darabjainknak a zene. Ritkán használtunk gépzene, mindig voltak barátaink, akik szívesen szereztek, és játszottak zenét a darabjainkhoz, illetve énekeltek. A gyerekek szeretnek énekelni.

Gyerekeket soha nem válogattunk. Aki jött, és volt kedve, maradhatott. A darabválogatás szempontjai, a darabkészítés, ahogy dolgozunk, rengeteget változott. A módszereink, eszköztárunk gazdagodott, drámapedagógiával elsősorban, egyre több technikát, játékot tanultunk meg az írott anyagok feldolgozására. Most már teljes improvizációra épülő darabot is készítünk a lányommal ketten, de nagyon izgulok...

Az Akadozunk című darab próbája 1.

– *Kialakult valami sajátosan inárcsi stílus vagy eszköztár? Vannak reflexióid a saját munkáddal kapcsolatban? Kézikönyvbe foglaltató, vagy évről évre változik és gazdagodik?*

– Évente gazdagodik. Mindig jön hozzá valami, valahonnan. A „gyerekek”, tehát a már felnőttek révén is, mert ők is sokfelé járnak, s mindig tanulnak valamit. Többen drámapedagógiai diplomát is szereztek. Szivák-Tóth Viktor és Kovács Zoli is, a fiam. Van-e a drámapedagógiának inárcsi változata? Nem tudom. Azt szokták mondani, az inárcsi színjátszókra rá lehet ismerni. Ez olykor pozitívan, olykor negatívan hangzik el. Nyilván ugyanazokat a közösségépítő, színpadi technikát segítő, beszédtechnikát, színpadi mozgást fejlesztő, szerepépítkező és -elemző játékokat ismerjük és játszuk. Ezek tárháza persze folyamatosan bővül.

Boda Anna

– Fesztiválokon is ki szokták emelni, hogy van egy különleges tulajdonsága a csoportnak, főleg a pesti csoportokhoz hasonlítva: a jó értelemben vett falusiasság van bennünk. Ebben a darabban⁵ ezt jól meg lehet mutatni. Én ezért szeretem nagyon.

Az Akadozunk című darab próbája 2.

Bár különbözőek vagyunk, mégis van valami hasonlóság a gondolkodásmódunkban. Az egyik ilyen elem a gyerekközpontúság. Nekünk tényleg nagyon fontos, hogy valahogy a darab a gyerekekből jöjjön. Ha nem olyat találunk ki, akkor erőltetett, erőszakolt dolog lesz, és nem fog működni.

– *Ezt hogyan éritek el? Mennyi ebben a tudatosság, és mennyi ebben a pedagógiai érzék? Hogyan tudod ezt átadni?*

– Alapvetően tudatos, és most már egyre tudatosabb lesz, bár lehet benne némi ösztönösség is. Hogyan lehet elérni? Rengeteget kell a gyerekekkel törődni, dolgozni. A foglalkozások jelentős része arról szól, hogy összecsiszolódjunk. Erre remek játékok vannak. Közösségépítő, egymásra figyelő, koncentrációs játékok, önismereti és társismereti játékok. A *Forró szék* játékban valaki ül középen, és bármit lehet tőle kérdezni. Ha számára nagyon kellemetlen a kérdés, nem akar rá válaszolni, akkor passzolhat, de ezt nem illik túl gyakran megtenni. Ezt kitalált

⁵ Tasnádi István: *Titanic Vízirevüi*, a KB35 előadása, rendezte: Szivák-Tóth Viktor, 2013. A társulatnak saját honlapja van, sok érdekességgel, képpel, dokumentummal, esemény- és előadásnaptárral: <http://www.kb35inarc.hu/>

szerepre is lehet alkalmazni, nem csak a saját személyiségére. Vagy játszunk *Azt szeretem benned... azt nem szeretem benned* – típusú játékokat, ilyenkor nagyon sok minden kiderül, és közel is kerülnek egymáshoz. Vannak bizalom-gyakorlatok, vezetés-gyakorlatok, amikor bekötött szemmel rá kell bízni magát a másikra, hogy vezesse. Hasonlóak a dőléses gyakorlatok, ezeket inkább idősebb gyerekekkel játszuk. Számos simogatás-gyakorlat van: hogyan érintsük meg a másikat, hogy az benne kellemes érzéseket keltsen. Egy idő után egészen más lesz a gyerekek. Föloldódik, egészen közeli kapcsolatba lehet vele kerülni, ez nagyon fontos. Akkor már könnyebb darabot is választani, mert tudom, mi van bennük, tudom, milyenek, mik a problémáik, tudom, hogyan gondolkodnak.

Dr. Maczák Ibolya

– Inárcson nagyon erős a dramaturgiai munka. Az improvizációk mellett, illetve ezekkel együtt a csoport magjának van egy elgondolása a darabról mint műről. Ezeknek a daraboknak van története, eleje, közepe, vége, még az improvizációból létrejött daraboknak is. Jó arányban vannak a spontán, improvizatív történések azzal, hogy legyen irányva valaminek.

SAROKKÖVEK

– *Melyek lennének azok az értékek, amelyek a folytonosságot és állandóságot jelentik számotokra? Melyek a sarokkövek?*

– A közösségépítés oly módon, hogy ebben a közösségben megtalálva a helyüket, akkor is bele tudjanak kapaszkodni, amikor

éppen nem vagyunk együtt. Az együttlét ne csak a heti másfél órára korlátozódjon számukra. Az egymás iránti toleranciára épül a közösség: egymást nem bántjuk, egymást próbáljuk inkább segíteni. Ha valaki másmilyen, nem úgy gondolkodik, mint mi, vagy nem egészen úgy viselkedik, mint mi, akkor is el tudjuk fogadni. Azok a csoportok, amelyek együtt maradnak hosszasan, azokra különösen igaz ez: nemcsak a próbán vagy iskolában vannak együtt, hanem azon kívül is, baráti társaságok alakulnak belőlük.

Tapasztalataink szerint nagyon sokat segít a színjátszó tevékenység a kommunikációjukban. Megtanulnak emberekkel beszélni dolgokról, megfogalmazni a gondolataikat meg az érzéseiket is. Tudnak a világgal érintkezni, kommunikálni.

Ezeket a készségeket túl persze az is fontos, hogy tájékozottabbak, műveltebbek lesznek.

– *Vannak-e olyan szakmai sarokpontok, amelyek a drámapedagógiához, illetve a színjátszáshoz köthetőek?*

– Fontos, hogy megpróbáljuk őket megtanítani a helyes magyar beszédre – ez nem mindig sikerül. A hanglejtésen, a kiejtésen sokat dolgozunk. Tiszta beszédre törekszünk, ez még kritikaként is megfogalmazódott velünk szemben, hogy túlartikulálják néha a szavakat.

Mozgással is sokat foglalkozunk. Kovács Anna, a lányom, elvégezte Uray Péter tánc- és mozgásművészeti tanfolyamát is, ebből is sokat tanultunk.

Ügyelünk arra, hogy az általunk feldolgozott darab feleljen meg a szerző szándékának, vagy ha szerkesztett – versekből, prózai művekből álló – darabot adunk elő, akkor ne csak mint szétszórt gyöngyök guruljanak a műalkotások a színpadon, hanem az egész szóljon valamiről.

Kovácsné Lapu Mária

Kovács Anna

– Az értékeink közül az egyik legfontosabb az elfogadás. Igyekszünk mindenkit, aki a csoportokba bekerül, elfogadni olyanak, amilyen, és vele együtt dolgozni. Már a gyerekeknél is így van: bárki jöhet, úgy szeretjük, ahogy van. Azt a fiút is szeretjük, aki hadar, próbáljuk neki mondani, hogy ne hadarjon, de ha hadar, akkor is jó, hogy itt van. A másik érték, furcsa szó, de nincs jobb rá... nagyon erős kötődés... a *szeretet*. Nem azt jelenti, hogy nincsenek konfliktusok, hiszen vannak. Az elfogadásból végül szeretet lesz, azt gondolom, vagy valami hasonló...

Az elfogadás szellemében a változtatás a másikon nem azt jelenti számunkra, hogy őt a saját képünkre formáljuk. Arra törekszünk, hogy kapjon tőlünk valamit, ami által épülhet. Ha nem

tudja az érzéseit kommunikálni, és ebből fakadóan sok konfliktust generál maga körül, akkor abban segítünk neki, hogy ezt az érzelmi kommunikációt megtanulja. Úgy akarunk változtatni rajta, hogy neki legyen jó, az egyénisége megmaradjon, de eközben képes legyen a világ felé fordulni úgy, hogy a világ elfogadja. A cél éppen az, hogy sokfélék maradjunk, mert az lesz az izgalmas, az a jó, csak közben úgy legyünk sokfélék, hogy képesek legyünk az együttműködésre. A feladatokkal az együttműködési, együttgondolkodási készséget próbáljuk fejleszteni.

VÉDETT TAPASZTALATCSERE

Kovács Zoltán

– Az egymástól tanulás folyamatosan zajlik: elkészül valami, arra a többiek reflektálnak, értelmezik, sőt, készülés közben is minden felmerülő gondolatot megbeszélnek. Abból sokat lehet tanulni, hogy a másik egy jelenetet hogyan tud elképzelni. Hogyan reagál a társ egy jelenetre, amit éppen improvizálnak. Azt is kipróbálhatja, hogy másképp reagál egy helyzetre, mint ahogyan arra egyébként a valóságban, az életben szokott. Gyakorlatilag rengeteg tanulási helyzet adódik folyamatosan. Nem is igazán színházi, hanem inkább szociális tanulás, ami itt zajlik, a szociális tapasztalatok bővülnek.

Ordasi Gábor

– Visszacatolnék Tomi és Viktor beszélgetéséhez, amikor elmondták, hogy a *Kérdés nélkül* hogyan készült. Körüljárták a felmerülő problémákat, de nem csak a próbákon: elindult bennük egy belső történet, ami a próbákon kívül is foglalkoztatta őket, beszélgettek róla. Az év elején még egy nagyon vicces darabot szerettek volna létrehozni, hogy a közönség jókat nevessen rajtuk. Nem erőltette rájuk senki, hogy kérdések nélküli legyen a darab, hogy legyenek konfliktusok. Úgy alakult, hogy őket mégis ez érdekli, és nem foglalkoztatta többé őket, hogy ki tud jobb vicceket mondani. Emberi problémákról és helyzetekről szól a *Kérdés nélkül*, és sajnálom, hogy nem lett kétszer olyan hosszú. Amikor befejezték, azt mondták, hogy majd folytatják jövőre, majd ezt meg azt jobban kifejtik. De már

új témák érdeklik őket, új dolgokról akarják elmondani a véleményüket. Az inárcsi színjátszásban az a fontos, hogy a játsszók kommunikálni tudják az érzéseiket, jobban el tudják fogadni az embereket a hibáikkal együtt is. Ez fontosabb annál, mint hogy tökéletes darabot hozzunk létre.

– *Az inárcsi színjátszókkal készített beszélgetést visszahallgatva feltűnt nekem, hogy a színjátszással kapcsolatban az élmény leírására milyen gyakran használnak erős, intenzív szavakat, kifejezéseket. Olyan kontextusban, mint együttlét, kötődés, szeretet, színészi jelenlét, emberi döntések. Miért?*

– Valószínűleg azért, mert ez egy nagyon intenzív együttlét, és ők nagyon erősen kötődnek egymáshoz. Az erős színpadi jelenlétet viszont mi követeljük meg tőlük. A felnőtt színjátszók ezt meg is tapasztalják a velük egykorú színjátszók között. A miénk stabil, állandó társulat, sok éve vagyunk együtt, csak egy-két új tag jött közénk. Nálunk nincs felvételi, mint más társulatoknál. Nincs átrendeződés sem, nem mondtuk soha senkinek, hogy te most már nem vagy elég jó, ne gyere, ne játsszál velünk. Ilyen másutt azért előfordul, ahol jobban előtérbe helyezik a színházi minőséget. A mi felnőtt társulatunk elsősorban közösségként van együtt, és így készülnek darabok, előadások. A rivalizálás sem annyira jellemző, mint esetleg másutt, egyébként kiváló produkciókat létrehozó társulatoknál. Amióta a társulat tagjainak munkahelye van, azóta talán még fontosabb lett az együttlét, mert ez egyfajta menedék, mentsvár is, hogy itt péntek esténként találkozhatnak, mindent el lehet felejteni, el lehet bújni, aztán a világ elé lehet állni a színpadon. Ez nagyon vonzó már közép-

iskolásként, és felnőttként is az marad. A heti felgyülemlett feszültségeket is oldja a színjátszás, és más dimenzióba emeli.

Ordasi Gábor

– Védett tapasztalatcsere az, amire itt a társulat tagjainak lehetőségük van. Kipróbálhatják magukat olyan szituációban, amibe nem feltétlenül kerülnek az életben, anélkül, hogy bajuk származna belőle. Játshatnak gyilkost, kipróbálhatják, hogy milyen az őrjöngés, és nincs káros következménye a társra nézve sem: a másik tudja, hogy nem fogok benne kárt tenni, tehát védett az egész. Az esetek többségében a rendező sem keménykező. Kialakul a rendező és a csoport között egy olyan kommunikáció, hogy nyugodtan önmaguk mernek, és tudnak lenni. Fölvállalják, ami őket éppen most foglalkoztatja. Egymást is jobban megismerik, egymástól is tudnak tanulni. Foglalkoztatja őket, amiről beszélgetnek, reagálnak egymásra, meghallják és meg is hallgatják, amit a másik mond. Ezt nevezem én védett tapasztalatcsereinek.

– A barátság nálunk fontosabb, mint a színjátszás minősége – ezt egyébként jóindulatú kritikaként már meg is fogalmazták velünk kapcsolatban: jó lenne, ha

csinálnánk valami olyasmit is, amiben nincs benne mindenki. Mert mi ahhoz mindig ragaszkodtunk, hogy mindenkinek legyen szerepe a darabban. Kérték, hogy csak a letehetősebbek, a legjobbak szerepeljenek. Fesztiválokon ennek nagyobb visszhangja lehetne. De én ezt nem így gondolom. Nagyon nehéz is lenne megmondani, hogy ki a tehetségesebb. Állandóan változik. Mennyit fejlődtek az évek során, mennyit gazdagodtak azok is, akiket korábban nem emeltek ki az alakításaikért! Most ők is ott vannak a fesztiválok kiemeltjei között.

A Szegedi Egyetemi Színpadon is közösségi darab volt a *Petőfi-rock*. Egy közösségi játék kiemelt szereplő nélkül. Hasonló volt a *Közműves Kelemen* előadása is. Akkoriban kezdett el egy közösség formálódni, kár, hogy félbeszakadt. Az inárcsi társulat közössége megvan, és remélem, meg is marad még évekig.

Én csak jól éreztem magam közben. Ez alatt a huszonöt év alatt. Eleinte mindent közösen csináltunk a férjemmel. Szükségünk volt a közös játékra, hogy teljesebb legyen a tanításunk, és nyitottabbak tudjunk maradni.

– *Mint pedagógusházaspár mindig közel tudtatok maradni azokhoz a gyerekekhez, akiket tanítottatok.*

– A színjátszás segített a gondolkodásban fiatalnak maradni.

SZERKESZTŐI ZÁRSZÓ

A beszélgetés utolsó mozzanatait egyeztetve szereztünk tudomást az inárcsiak februári sikereiről a XXXIV. Madách Imre Irodalmi és Színjátszó Napokon: A *Maczák Ibolya* rendezte *Sörgyári capriccio* monodrámá külön díjat, a darab *Maryškáját* játszó *Herman Flóra*, aki maga

is inárcsi növendék, a fesztivál legjobb női alakítása díját kapta, a KB35 társulat, a 25 éves inárcsi színjátszó mozgalom legidősebb aktív generációjából álló együttes *Tasnádi István: Titanic vízirevü* című darabjának előadásával az EMMI legjobb előadásért járó fődíjat kapta. *Boda Tibor*

és Szivák-Tóth Viktor pedig különdíjat kaptak színészi alakításukért. Mindehhez jön ráadásként a zsűri tagjának, *Mohácsi János* rendezőnek az előadáshoz írt ajánlása:

„A KB 35 csoportnak a balassagyarmati Madách Imre Irodalmi és Színházi Napokon volt szerencsém látni [...]. Volt szerencsém, írom, és nem játszom a szavakkal – kiváló előadást láttam, jó társulatot és nagyszerű rendezői munkát. Aki tudja, mit jelent olykor tíz-tizenkét színészt egy időben a levegőben tartani, – márpedig ez a mutatvány nehezebb, mint az égő buzogányokat dobáló artistáé – az pontosan tudja, milyen teljesítményről beszélek.

Nem is szólva arról, hogy néhány olyan színészi alakítás is volt köztük, amelyet szívesen látnék professzionális, kőszínházi körülmények között. Csodálom és egyben értem, hogy a ‘szakma’ miért nem csapott le rájuk; de bízom abban, hogy tehetségük és erejük újabb és újabb előadások útján tovább erősödik.”

Miről is szól ez a *vízirevü* a társulat címlapja szerint: „Az előadás fő témája a vidékiség, az a kisszerű lét, melyből kitörni vágyunk a szereplők, és amely nemcsak a sajátos társadalmi közeg, hanem az országos méretűvé duzzadt megrekedtség-érzet erőteljes kifejezője.” *Lapu Mária* és diákjai, és a volt diákjaiból szerveződött társulat találtak egy kijáratot.

Emlékkönyv az inárcsi színházi társulat 25. évéről.
Szerkesztette Maczák Ibolya. Inárcs 2013.